



Криміналістичні аспекти розслідування корупційних злочинів, учинених організованими групами

Оксана Пчеліна

доктор юридичних наук, професор, професор кафедри кримінального процесу та організації досудового слідства навчально-наукового інституту № 1, Харківський національний університет внутрішніх справ Міністерства внутрішніх справ України, м. Харків, Україна, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0224-1767>, e-mail: pchelinaov@icloud.com

Розкрито криміналістичні аспекти розслідування корупційних злочинів, учинених організованими групами. Визначено ключові чинники ефективності розслідування досліджуваних корупційних злочинів.

Ключові слова: розслідування злочинів; корупційні злочини; організована злочинність; криміналістичні рекомендації.

Criminalistic Aspects of Investigating Corruption Offences Committed by Organised Groups

Oksana Pchelina

The article reveals the criminalistic aspects of investigating corruption offences committed by organised groups. Key factors influencing the effectiveness of investigating these particular corruption offences are identified.

Keywords: crime investigation; corruption offences; organised crime; criminalistic recommendations.

Під час досудового розслідування кримінальних правопорушень важливо враховувати не тільки кримінальні процесуальні аспекти, а й криміналістичні. Останні, зважаючи на специфіку механізму вчинення протиправного діяння, слідчу ситуацію, поставлені для вирішення тактичні завдання тощо, дають змогу визначити напрям розслідування, обрати оптимальні алгоритми дій слідчого, налагодити взаємодію з оперативними працівниками, судово-експертними установами тощо. Іншими словами, знання й урахування криміналістичних аспектів розслідування, особливо корупційних злочинів, учинених організованими групами, є запорукою отримання позитивних результатів у найкоротші строки з най-

меншими затратами сил і засобів, що, своєю чергою, забезпечує ефективність такого розслідування.

Говорячи про такий різновид корупційних злочинів, як ті, що вчинені організованими групами, слід усвідомлювати, що їх виявлення та розслідування ускладнюється тим, що механізм їх учинення містить особливості, властиві водночас корупційній і організованій злочинності. Зокрема, *«розслідування корупційних злочинів є одним із найскладніших, що зумовлюється, по-перше, їх латентним та здебільшого організованим характером, по-друге, активною протидією розслідуванню з боку зацікавлених осіб, які мають владні повноваження відповідно до свого*



службового становища» [1, с. 226]. Водночас, як зазначають А. Лазебний, Б. Левицький, під час розслідування організованої злочинності «потрібно розуміти ступінь психологічної єдності та взаємної підтримки членів злочинних об'єднань, їхню організованість і згуртованість, що допоможе кваліфікувати групу як організовану й обрати правильну тактику слідчих дій і напрями розслідування. Отже, визначаючи ознаки злочинної групи, слідчий повинен пам'ятати, що не всі злочинні групи можуть розпізнаватися за наведеними ознаками, оскільки злочинна група — це живий соціальний організм, який розвивається від простих видів до складніших» [2, с. 194].

Найбільше організована злочинність загалом і корупційна зокрема є надзвичайно небезпечним соціально-економічним явищем [3, с. 7]. До того ж поміж ознак професійної організованої злочинності, як зазначають К. Чаплинський та П. Мінка, є застосування корумпованих зв'язків [3, с. 14].

Із наведеного вище: корупційні злочини, учинені організованими групами, становлять одну з найбільш небезпечних форм кримінальної діяльності, оскільки поєднують риси як корупційної, так і організованої злочинності. Їх основна особливість полягає у високому рівні латентності, що обумовлено злагодженістю дій учасників, їхньою психологічною єдністю, а також користуванням службовим становищем для приховування злочинної діяльності. У таких випадках організовані групи не лише ретельно планують свої дії, а й актив-

но протидіють розслідуванню, застосовуючи зв'язки у владних структурах і різноманітні механізми впливу на слідство. Ще однією важливою особливістю є складність і багатоступеневість структури таких груп, що часто унеможливорює швидке встановлення всіх учасників та ролей кожного з них. До того ж організовані групи мають високий рівень згуртованості та взаємної підтримки, що дає їм змогу ефективно ухилятися від відповідальності, маніпулювати доказами та впливати на свідків. Усе це безперечно суттєво впливає на процес розслідування. Тобто слідчий змушений застосовувати нестандартні підходи, залучати спеціалізовані оперативні та аналітичні підрозділи, а також налагоджувати ефективну міжвідомчу взаємодію. Важливим стає застосування сучасних криміналістичних методик розслідування, проведення комплексних експертиз, а також оперативна робота з негласними агентами. Окрім того, для успішного розслідування цієї категорії злочинів необхідне глибоке розуміння психології членів організованої групи, їхньої мотивації й місця в ієрархії злочинного угруповання.

Відповідно «криміналістичне пізнання сутності організованої злочинності та встановлення закономірностей, пов'язаних зі специфікою злочинного колективу, дій, методів, способів вчинення злочинів має певне наукове і практичне значення» [4, с. 127]. Погоджуючись із твердженням про наукове й практичне значення криміналістичного пізнання сутності організованої злочинності,



хотілося б наголосити, що саме у сфері корупційних злочинів, учинених організованими групами, це дослідження набуває особливої ваги.

Із теоретичних позицій аналіз закономірностей функціонування злочинних колективів, їхньої внутрішньої ієрархії, мотивів і механізмів ухвалення рішень дає змогу глибше зрозуміти природу організованої корупції. Це так само сприяє формуванню нових криміналістичних концепцій і моделей, що відображають реальні процеси, які відбуваються в організованому злочинному середовищі.

У прикладному ж вимірі такі дослідження стають підґрунтям для розроблення сучасних методик розслідування, тактичних прийомів та алгоритмів дій слідчих, що дають змогу ефективно протидіяти складності, багаторівневості й латентності корупційних угруповань. Саме завдяки глибокому розумінню специфіки організованої злочинності правоохоронці можуть застосовувати нестандартні підходи, користуватися оперативною інформацією, аналітичними інструментами, послуговуватися можливостями комплексних експертиз та ефективно взаємодіяти з різними підрозділами. За відсутності науково обґрунтованого підходу до розслідування корупційних правопорушень, учинених організованими злочинними групами, діяльність слідчих перетворюється на малорезультативний процес, оскільки суб'єкти кримінальних правопорушень демонструють високий рівень адаптивності, ефективно вживають заходів із маскування слідів злочинної діяльно-

сті та чинять вплив на учасників кримінального провадження.

Тому теоретичне осмислення й прикладна реалізація криміналістичних досліджень у сфері організованої корупції є необхідною передумовою для підвищення ефективності боротьби з цим надзвичайно небезпечним соціальним явищем.

Отже, розслідування корупційних злочинів, учинених організованими групами, потребує не лише знань законодавства слідчими, а й гнучкості мислення, креативного й інноваційного підходів, застосування новітніх технологій, адаптування до умов розслідування. Водночас ключовим чинником ефективності такого розслідування є тісна співпраця між різними підрозділами правоохоронних органів, залучення експертів різних спеціальностей, а також застосування сучасних криміналістичних методик збирання, оброблення й аналізування інформації. Важливим аспектом є також проведення комплексних експертиз, застосування інструментів фінансового моніторингу, аналізу електронних (цифрових) доказів, застосування можливостей негласних методів збирання доказів. Не менш суттєве значення має розуміння психології учасників злочинної групи, уміння виявляти слабкі місця в їхній згуртованості та використовувати отриману інформацію для розкриття злочину й притягнення винних до відповідальності.

Перелік джерел посилання

1. Ковальов Ю. Ю. Актуальні питання розслідування корупційних злочинів: криміналістична класифікація. *Юридичний*



- бюлетень. 2018. Вип. 7, ч. 2. С. 224—230. URL: http://www.lawbulletin.oduvs.od.ua/archive/2018/7_2018/part_2/33.pdf (дата звернення: 15.09.2025).
2. Лазебний А. М., Левицький Б. С. Криміналістичне забезпечення розслідування організованої злочинності. *Міжнародний юридичний вісник: актуальні проблеми сучасності (теорія та практика)*. 2019. Вип. 14. С. 189—198. DOI: 10.33244/2521-1196.14.2019.189-198 (дата звернення: 15.09.2025).
 3. Чаплинський К. О., Мінка П. Я. Розслідування злочинів, вчинених злочинними угрупованнями: навч. посіб. Дніпропетровськ, 2009. 225 с. URL: <https://dduvs.edu.ua/wp-content/uploads/files/Structure/library/student/p1rzozum.pdf> (дата звернення: 15.09.2025).
 4. Смаль І. В. Організована економічна злочинність: криміналістичний аспект. *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)*. 2009. № 29. С. 125—131.